TARİHİN DİLİNDEN Yerel Tarih (19. Asırda Taşova ve Çevresi)

Yazan: **Ahmet Günaydın** - 17 Nisan 2024

smart

Enver Seyhan

Bazan dalar giderim. Uzunca gezer dolaşırım dünde. Özellikle aklımın erdiği 70'lerden başlayarak on senelik bir zamanda dolanır dururum. Bimafir şurada bimafir burada, dağda taşta tarlada, yaylada, şârde, ovada, bayırda, evde. Çağıl çağıl akan ırmaktan bacağımı dizime kadar sıvar geçerim. Oña buña gücerim…
1831 yılı Nüfus kayıtlarını okurken Dere Çiftlik -Dereköy köyünde Hebiçler boyuna rastladım. 2275 numaralı defterde yoklar. 2267 numaralı defterde kayda geçmişler. Demek ki göç halindeler. Yeni gelmişler bölgeye. On dokuzuncu asırda Zuday köyünde nüfus çok kalaba. Çevredeki bütün köylere göç veriyor. Ayrıca Sonusa kazası civarında 19'uncu asır başında yeni yeni kurulan köyler var:
Oba, Mercimek, Çılkıdır, Mahallebükü gibi.
Koramu köyü ise bu yüzyıl içinde göç alıp veriyor; göç halindeki insanların geçici eğleşme barınma dağılma yeri sanki. Taşova kazası kurulduğunda mahallesi olduğunu gösteren cetvelde adına rastladım ama sonra silindi gitti. İnsan hayatı basite alınamaz. Dini ırkı milliyeti fark etmez; dünkü insanlar olmasaydı bugünkü insanlar olmazdı. Sonusa kazasına tabi olan bütün yerleşim yerleri göç aldı göç verdi. Onlar çok çektiler. Vara yoğa çıkarılan savaşlardan çektiler. Yanlış politikalardan çektiler. Üst üste konulan vergilerden çektiler. Salgınlardan çektiler. Emniyetsiz kalmaktan çektiler. Afetlerden felaketlerden çok çektiler. Benzer meselelerden dolayı oradan oraya çok göçtüler. Akdağ, Sakarat Dağları ve Canik Dağları ile sarılıp kuşatılan toprakları, vadileri, ovaları, yaylaları, ırmakları, pınarları, dereleri, bağları, bahçeleri beğendiler, sevdiler, yaşamaya değer buldular ki yerleştiler.
Helbette bölgenin kendine has özellikleri bulunuyor:
Bunlardan ilki tarıma, ekip biçmeye, yaylacılığa elverişli olmasıdır. Tabii ki insanlar geldikleri diyarlardan yaşama dair kültürleriyle gelenekleriyle adetleriyle göç ettiler, bir yandan da geldikleri bölgeye uyum sağlamak da zorundalar.
Bölgenin diğer bir özelliği Kelkit Irmağı ve Yeşilırmak vasıtasıyla sulak arazi yapısını oluşturmasıdır.
Üçüncü bir özellik de pirinç pamuk zeytin ve üzüm üretimine el vermesidir. Bugün üzüm ve az çok pirinç üretiminin devam ettiğinden söz etmek lazım fakat zeytin ve pamuk üretiminin tamamen yok olduğunu söylemekte beis olmasa gerek.
Olumsuz tarafı ise, bölge tabii afetlere açık bir bölgedir. Bilim, bölgenin tabii afetlere açık yapıda olduğunu ispat etmiştir. Sağlam yapılar sağlam binalar sağlam yollar inşa etmek bölge için elzemdir mecburiyettir.
Girişte dediğim gibi…
Daldığım, daldığım yerde kaldığım oluyor. Oysa girişten hemen sonra Darma ve Dereli köylerinin eski veya komşu ören yeri "Cenüklü" hakkında yazmak istiyordum. Rahmetlik Arkeolog Ali Önder ile yazışırken bu konulara girdiğimiz olurdu, bir neticeye varamasak da. Zira "Cenüklü" ören yeri hakkında yazılı bir kaynak yok. Eğer varsa da elimizin altında değil. "Darma" adı Şeyh Nurettin Alpaslan Vakfiyesi'nde geçiyor. Neredeyse Bin Sene demek oluyor. Daha evvelinde ise Roma var, Pontos var. Daha daha evveliyatı var. "Cenüklü" adıyla bilinen ören yeri komşu köylerdeki insanlar tarafından biliniyor. Hikayesi dilden dile anlatılıyor. Arkeolog Ali Önder anılarında bu hususlara değiniyor. Bu da demek oluyor ki burada bir yerleşim yerinin olduğunda şüphe yok. Roma İmparatorluğu'nun tam da bu mevgıda askeri kışla kurduğu belirtiliyor. Adına tarihte lejyon (askeri birlik veya tümen) diyorlar. Kadadu – Ladik yol ayrımının bulunduğu yer çok değil elli sene önce verep dar kör bir geçitti.
Bu geçitten mütevvellit inşa edilen Amasya – Taşova karayolu Türkmendamı köyünün altından Mercimek köyü önünde Samsun yoluyla birleşmekteydi. O yıllarda şehirlerarası yollara "şose" derlerdi. Adını bilmediğim için kendimce Lâdik yol ayrımını "Kale Çevrüğü" olarak adlandırmayı uygun buldum. Andan yolun ucu geniş bir ovaya çıkıyor. Ta ki

Kuzgeçe geçidine kadar. Bu geniş ovaya, Darma ovası denilse yeridir; sanırım öyle de. Yazılarımda Darma -Therma ovası olarak anıyorum. Çünkü Darma ismi ve yerleşim yeri Roma dönemini işaret ediyor. Coğrafyacı Strabon bu geniş ve verimli düzlüklerin ve vadilerin "Pandoksen" adıyla bilindiğini ifade ediyor.
Sözün bu noktasında dikkatimi çeken şudur: . Şeyh Nurettin Alpaslan Vakfiyesi'nde geçen Türkçe yer adlarının durup dururken, anlık veya elli senede oluşmadığı gerçeğini görmek lazım.
Asırlar evvelinde buralarda Türk milletinin yerleşik olma, kültür oluşturma ihtimali yüksektir. Kimmerler, Sakalar, Kaşkalar ve hatta bir müddet Sümerler buralıdır. Kültür, yaşam biçimidir, dildir, konaktır, halaydır, müziktir.
Yazının ikinci öznesi Eupatoria şehri olacakken konu kendiliğinden dağıldı şaştı doldu taştı genişledi birbirini kovaladı. Eupatoria kentinin zannımca yeri seçilirken Boğazkesen kal'ası -kalesi dikkate alındı. Kentin emniyeti önemliydi. Bugün yerinde yeller esiyor. Nasıl oldu da ovanın ortasındaki koca şehir harap oldu? Kalıntıları dahi yok oldu? Eskiden malum olduğu üzere şehirlerin etrafı surlarla örülüyordu; şehrin savunulmasında surların önemi tartışılmaz. Romalı komutan Pompeius bölgeyi ele geçirince şehrin adını Magnopolis olarak değiştirdi. Dönemindeki tarihçilerden alıntılarla şehrin kuruluşunu ve yıkılışını değerlendirmeyi arzu ettiğim yazı başka bir zamana kaldı. M.Ö. 71 yılında Eupatoria şehri bugünkü Kale Boğazı'ndan üç km içeride yerleşmişti. Boğazkesen Kalesi, her iki ırmağın kavuştuğu yerde, "Ulu Yol" geçidinden ve şehrin
güvenliğinden sorumluydu. Romalı komutan Lucullus M.Ö. 71 yılında Amisos -Samsun seferinden sonra Kabeira -Niksar şehrini muhasara altına aldı. Eupatoria kentiyle Kabeira-Niksar arası kuş uçumu 250 stadia – 45 km mesafedir. Eupatoria halkı tereddütsüz şehrin kapılarını general Lucullus'a açtı. Altıncı Mithridates Armenia ülkesine, damadı Tigranes'in yanına kaçtı. Kral Mithradates M.Ö. 68'de ancak geri dönebildi ve Pontos devletinin kuruluş tarihi henüz tespit edilemeyen bu görkemli kentini cezalandırdı. Yaktı yıktı ahaliyi kılıçtan geçirdi. Roma ve Pontos uzun yıllar savaştılar. MS 60 gibi Roma bölgeyi tamamen ilhak etti.
Not olarak:
Pontos Krallığı, M.Ö. 3'üncü asırda Amaseia'da Birinci Mithradates tarafından kuruldu. Başkentleri veya kralların ikametgâh şehirleri Amaseia, Sinope ve Kabeira -Niksar'dır.
Güncel:
Benim yıllarca takip ettiğim iktisatçı bir yazar genelde her makalenin sonuna bir "Son söz" bırakır. Bir cümlelik bir "Son söz." İlgili olup olmadığına bakmadan uzunca bir "Son söz" ile sözümü nihayete erdirmek istiyorum ben de.
Gelişmişlik ve zenginlik ayrı şeylerdir. Mesela Saudi Arabia zengin bir devlettir. Krallık ailesi, idareciler ziyade zengindir. Batıda hepsinin hesabı villası köşkü sarayı vardır. Günlerini gün ederler. Kimse karışamaz. Fakat Arabia asla "gelişmiş" bir ülke değildir; ne devlet olarak, ne fikir olarak, ne düşünce olarak, ne iktisadi olarak, ne de kültürel olarak. Düzen bir sömürü düzenidir. Gazze türküsü çığıran toplumlar neyin hikayesini okuyorlar? Saudi Arabia kralı petrol vanasını kapatsa, Haifa limanına ticaret gemileri demirlemese İsrail adım atamaz. Anlamak için arif olmaya gerek yoktur.
Yeri geldikçe "Andan" kelimesini kullanıyorum. Yunus Emre şiirlerinde "sonra" anlamında kullandığı için.
Nisan 2024

Yorum Ekle

Ahmet Günaydın

X